

ELŐFIZETÉSI ÁRAK

Egy hóra . . . 4.— pengő
Negyedévre . . . 10.80 pengő
Félévre . . . 21.60 pengő

Egyes szám ára

Budapesten, vidéken és a
pályaudvarokon 16 fillér
Ünnepnapokon 24 fillér
Vasárnap . . . 32 fillér

PESTI NAPLÓ

**SZERKESZTŐSÉG
ÉS KIADÓ HIVATALI**
VII. ker., Rákóczi út 54.
Telefon 1-455-59-től 50-ig,
1-464-19-től 17-ig (sorozás)
Jegypénztár, hirdetési-, előfizetési-,
utazási- és könyvosztály:
VII., Erzsébet körút 18-20.
Szerkesztőség Bécsben:
L. Kohlmarkt 7.

A Gozsdu-udvar

Kolozsvár, szeptember.

Az erdélyi magyar kultúra igazi csapása az agrárreform volt. A főpapok tízezer holdjait éppen úgy elvették, mint ahogy kisajátították az algyógyi magyar földművesiskola birtokát. Az agrárreform nemzeti jellege éppen abban tükröződött ki legélesebben, hogy elvették azokat a földeket, amelyek tisztára és kizárólag iskolai és egyházi célokat szolgálták. Magyar közintézményeink alól kifutott a föld. Kegyes elődök abban a hitben adományoztak éppen földeket kollégiumok, iskolák, művelődési intézmények javára, mert abból indultak ki, hogy a föld örökké él, az nem veszi el az értékét, afelett dulás, háború nem diadalmaskodik. Hiszen a történelem során azt látták ők maguk, hogy akármilyen vészek zúgtak keresztül Erdély bércsein, senkinek nem ötlött eszébe, hogy az egyházakat és iskolákat megfossa vagyontól. Arra senki sem gondolt, hogy jön majd háború, amelynek éppen az volt a célja, hogy nemzeti győzelmek mámorában nemzeti kultúrákat kell megbénítani és elpusztítani.

De bekövetkezett ez is. A román agrárreform eredményesebben küszölt végig a magyar kultúrmezőn, mintha felperzselték volna. Az épületek megmaradtak, a falakat nem rombolták le, de kicsúsztak a falak alól a föld, amely a bennelakókat táplálta. A lázas vagyonevelésben egyenlőségi elveket csillogtattak meg. Csakugyan azt láttuk, hogy nemcsak magyar iskolák és egyházak földjeit veszik el olcsó értékpapírért, hanem kisajátították részben a görögkatolikus román egyházak és iskolák ingatlanait is. Mert a »nagy elnyomás« korszakában a románságnak olyan hatalmas egyházi és iskolai birtokai voltak, hogy mi a szabadság korszakában a tízedrészével is megelégednénk. A nagyváradi görögkatolikus püspökségnek egymagában 139.115 hold vagyona volt, amelynek jövedelmét a püspök úgy használta fel ahogy neki tetszett és mondanunk sem kell, hogy nem jutott abból magyar célra egy rézgaras sem. A karánsebesi vagyonszövetség 248.000 holdját a románság maga kezelte önállóan, teljes autonómiával és jövedelméből iskolák és román kultúralakulatok hatalmas sorának egzisztenciáját biztosította. De ezenkívül is volt a balázsfalvi görögkatolikus érseknek 6613 holdja, a naszodi határőrök utódainak 12.254 holdja, a balázsfalvi Solutz-alapítványnak 3349 holdja, a Szentháromság nevű görögkatolikus kolostornak 2726 holdja, a brádi román gimnáziumnak 2146 holdja és ezenkívül a kisebb-nagyobb román egyházi és iskolai birtokok egész sora táplálta a román kultúrát a magyar uralom alatt. A román agrárreform ezekből is kisajátított jelentékeny részt. bár például a karánsebesi és naszodi határőrök óriási vagyontól megfosztotta, míg a székelvények teljesen hasonló rendeltetésű és eredetű csiki magánjavait elvette épületekkel együtt. Természetesen elveszett a magyar egyházak földbirtoka is, katolikus református és unitárius vagyonok minden mezei ingatlanai (némi jelentéktelen minimumon kívül). 314.331 holdat sajátítottak ki és adták helyettük holdanként ezer lej (30 pengő) értékű állampapírt.

Azóta az erdélyi magyar iskoláztatás

nagy inségek között vergődik. Egyetlen évben kaptak államsegélyt, aztán ez is elmaradt, holott nemzetközi egyezmény teszi kötelezővé, hogy az állami és városi költségvetésből ezeket az iskolákat méltányos arányban kell segélyezni. Ezenkívül külön 14%-os iskolaadót fizetnek a községek, de jóllehet törvény van róla, hogy ezt is arányosan kell az állami és a kisebbségi iskolák között szétosztani, mégis a helyi iskolaszékek csökönnyösen megtagadják a 14%-os adó jövedelmének igazságos porcióját. A magyar községek saját erejükből tartják fenn nagy áldozattal a magyar felekezeti tanintézeteket. A román iskolatörvények szerint azonban az állami iskola ellátása is a községek terhe, a személyzeti kiadáson kívül. Százával kellett a magyar falvaknak állami iskolákat építtetniök és milliókkal kell azokat fenntartaniok. Így tehát a magyar nép duplán adózik, mert kiizzadja az állami román iskola terheit és azonkívül az ő vállait roskasztja teljes egészében a felekezeti iskola egzisztálása is. Nem is lehet csodálkozni, ha a magyar felekezeti iskolák sorsa egyre nehezebbé vált és a magyar tanító nyomora égbe kiált. Sohasem volt irigylésemelő a tanító élete, de szánalmasabb férgé alig van ma az Istennek, mint az erdélyi magyar tanító.

Ebben a nagy szikkadtságban és nélkülözésben jelent meg a román kormány hivatalos lapjában ezekben a hetekben egy törvény, amelyet egészen zajtalanul szavazott meg a parlament és amelyről csak most szerezhetünk tudomást. A különös törvény a következőket mondja: Felhatalmazza a földművelési minisztert, hogy a következő alapítványoknak, amelyek mind a balázsfalvi görögkatolikus román egyházmegyéhez tartoznak, eladhassa kisajátítási áron azokat a földeket, amiket tőlük az agrárreform során elvettek. És pedig visszakup a búzás-bocsárdi székesegyházi alap 272 hold földet, a Vancea-alapítvány Bethlenszentmiklóson 150 holdat, a balázsfalvi román árvaház Alsó-Karácsonyfalván 214 holdat, a Solutiu-alapítvány Szászcsanádon 200 holdat, Vidraszegen 250 holdat, Szamosudvarhelyen 74 holdat, a Ládai-alapítvány Magyarpéterfalván 168 holdat, a papnövelde Szanesal községben 100 holdat, a Moldoveanu-alap Bolgárcsergődön 172 holdat. Összesen 1600 holdat.

Mit jelent ez?

Először jelenti azt, hogy az agrárreform során kisajátítottak kultúrcélokra szolgáló földeket azon a címen, hogy azokat szét kell osztani a nép között, de a valóságban nem osztották szét, hanem megmaradt az állam tulajdonában. Mindezek kegyes alapítványok voltak, amiket Vancea és Solutiu érsekek, továbbá Ládai Agoston volt kúriai bíró és Moldoveanu erdélyi főtisztviselő hagyományoztak papnevelési, iskolai és karitatív célokra. Az állam adott értük olcsó állampapírt. Most e törvény alapján az történik, hogy ezek a román alapítványok visszaadják az állampapírt és övék lesz ismét a föld.

Erdély magyar közönsége természetesen csak helyeselte ezt a törvényt, mert hiszen mindig tiltakozott az ellen, hogy kultúrcélokra szánt földeket krajcárokért kisajátítsanak. De ugyanakkor elröppen az ajkáról a kérdés: vajjon ha a kisajátítás igazságtalanságát ezekkel a román jellegű alapítványokkal szemben jóvátették, ugyanebben a jótételeményben fognak-e részesedni a magyar egy-

házak, iskolák, árvaházak, papnevelők is? Megtörténhetik-e az, hogy a magyar kultúr-intézmények tovább is rendkívüli inség közepe közzéjenek a fenyegető elmúlással és koldusfillérekbe tengessék úgy ahogy magukat, mialatt a görögkatolikus román alapítványok egyszerre ilyen fejedelmi bőkezűséggel jutnak a jóvátételhez? Mi hasznát hoznak az állami kezelésben maradt kisajátított birtokok ahhoz a nagy erkölcsi értékhez képest, amit egy állam számára kell, hogy jelentsen az a kultúr munka, amit ma a vagyontól megfosztott intézmények immár alig képesek elvégezni?

A magyar uralom soha semmiféle formában nem nyúlt a román egyházak és egyesületek vagyonához. Hiszen ezek a román alapítványok, amik most kisajátított földjeiket visszakapták, 50-60 éves vagyonok és minden időben zavartalanul, autonóm módon az állam beleszólása nélkül kormányozták és gyümölcsöztették őket és jövedelmeiket kizárólag román célokra fordították.

Mi azt hisszük, hogy a magyar kormány nem vétene a nemzetközi illem ellen, ha adandó alkalommal az erdélyi magyar alapítványi földek sorsa iránt is barátságos kérdést intézne a román kormány exponenseihez. Ez az alkalom ugyanis igen kézenfekvő. Ki ne ismerné Budapesten a Gozsdu-udvart, ezt a többmillió óriási vagyont, amelynek legalább a nevét hallotta mindenki és hatalmas bérpalotáin már keresztülsétált. Ez a Gozsdu-udvar nem más, mint a legnagyobb román alapítványok egyike. Gozsdu Emánuel volt lugosi főispán létesítette abból a célból, hogy jövedelméből görögkeleti vallású román egyetemi hallgatók stipendiumot élvezzenek és tanulmányaikat folytathassák. Gozsdu Emánuel derék magyar hazafi, de azért jó román ember volt. Amikor a pesti ifjak először adták ki a jelszót jóval 1848 előtt, hogy a latin helyett a magyar legyen a bíróság nyelve, ő nyújtotta be mint pesti fiskális az első magyarnyelvű beadványt a Kúriához. Az alapítványt mindig egy román bizottság kezelte és még csak a gondolata sem merült fel annak, hogy ezt akármilyen címen el lehet venni vagy meg lehet csorbítani. A békeszerződés alapján Románia jogot nyert arra, hogy ezt az alapítványt a magyar állam a román állam javára likvidálja. Évek óta tart ebben a kérdésben a tárgyalás és a román kormány Gozsdu-bizottsága több ízben járt Budapesten, hogy az alapítványi ingatlanok ellenértékét megállapíttassa. Nem tudjuk, hol tartanak ezek a tárgyalások és milyen stádiumban hevernek most és mi az oka, hogy nem jutottak dülörre. Ez nem is tartozik reánk. De mivel nagyon valószínű, hogy a megbeszélések a két kormány között ismét elkezdődnek, azt hisszük, nincs benne semmi udvariatság vagy hatásköri túllépés, ha barátságos beszélgetés során megérdeklődnék, hogy ugyanakkor, amikor a budapesti monstre Gozsdu-alapítvány tovább is megmarad román kézben román misszió üdvére és amikor Erdélyben a görögkatolikus román kulturális és emberbaráti alapítványoknak nobilis gesztussal visszaadták kisajátított alapítványi birtokaikat, nem lehetne-e ezt a méltányos és igazságos elbánást az erdélyi magyar egyházakkal és intézményekkel szemben is gyakorolni?